

Рівненський державний
гуманітарний університет

Студентський дайджест

Збірник наукових матеріалів
здобувачів вищої освіти

№ 6
2022

Рівненський державний гуманітарний університет
Психолого-природничий факультет

Студентський дайджест

збірник наукових матеріалів здобувачів вищої освіти

Випуск 6

Рівне, 2022

Студентський дайджест : збірник наукових матеріалів здобувачів вищої освіти.
Випуск 6. Рівне : РДГУ, 2022. 136 с.

Головний редактор :

Павелків Роман Володимирович – доктор психологічних наук, професор, перший проректор, завідувач кафедри вікової та педагогічної психології Рівненського державного гуманітарного університету

Виконавчий редактор :

Корчакова Наталія Вікторівна – доктор психологічних наук, доцент, професор кафедри вікової та педагогічної психології Рівненського державного гуманітарного університету.

Члени редакційної колегії :

Павелків Віталій Романович – доктор психологічних наук, доцент, професор кафедри загальної психології та психодіагностики, декан психолого-природничого факультету Рівненського державного гуманітарного університету.

Безлюдна Валентина Іванівна – кандидат педагогічних наук, доцент, професор кафедри вікової та педагогічної психології Рівненського державного гуманітарного університету.

Юрчук Олена Сергіївна – здобувач ступеня PhD кафедри вікової та педагогічної психології Рівненського державного гуманітарного університету за спеціальністю 053 «Психологія».

*Друкується за рішенням Вченої Ради РДГУ
(протокол № 11 від 24 листопада 2022 р.)*

4. Вердербер Р. Психология общения. СПб.: ПРАЙМ- ЕВРОЗНАК, 2003. С. 308-320.
5. Гавловський В.Д. До питання захисту персональних даних у соціальних мережах. *Боротьба з організованою злочинністю і корупцією (теорія і практика)*. 2011. № 24. С. 252-262
6. Знайомства в Інтернеті: за і проти. URL: <https://t1.ua/porady/44384-znayomstva-v-interneti-za-i-proty.html> (дата звернення: 10.11.2022).
7. Коган К. М. Соціальні мережі як елемент нового соціального середовища. *Міжнародний науковий форум: соціологія, психологія, педагогіка, менеджмент*. 2014. Вип. 16. С. 61-71.
8. Чудова Н. В. Особенности образа Я «жителя» Интернета, 2003. С.269-270.
9. Янг К. Диагноз - Интернет-зависимость. СПб: Мир Интернет, 2008. С. 24-29.

УДК 159.923:372.02

ПСИХОЛОГІЧНІ ОСОБЛИВОСТІ СТРАХІВ ЗДОБУВАЧІВ ВИЩОЇ ОСВІТИ

Несенчук Аліна, здобувач ОС «бакалавр»

спеціальності 014 «Дошкільна освіта» (Психологія), 2 курс, РДГУ

Керівник: Джеджеря О.В, старший викладач

Постановка проблеми. Людина – це водночас і суб'єкт, і найскладніший об'єкт дослідження. Це єдина у світі істота, яка розуміє свою скінченність і недосконалість, а також часто послуговуючись для самовизначення такими словами, як: «слабкість», «неприспособаність», «самотність», «приреченість», «страх» та інше. Страхі різної природи переслідують людину від народження до самої смерті, становлячи невід'ємну сторону її емоційного життя. Загалом страх виконує важливі адаптивні функції, проте певна частина таких реакцій фіксується, стає ригідною та залишається з людиною назавжди. Це може зумовлювати фізіологічні й особистісні розлади, а також суттєво знижувати якість життя особистості. Сьогодні в ситуації безпрецедентної соціальної кризи, економічної та політичної нестабільності, масштабних епідеміологічних та екологічних загроз значно розширився спектр страхів як у дітей, так й особливо дорослих.

Отже, із багатомірного переліку складних аспектів проблеми людини ми виокремлюємо питання страху як базове філософське поняття.

Мета дослідження – проаналізувати що таке страх та його психологічні особливості, види страху, порівняти страхи дорослих та дітей

Виклад основного матеріалу дослідження. Страх — внутрішній стан, що обумовлений загрозою реального або передбачуваного лиха. З точки зору психології вважається негативно забарвленим емоційним процесом, також його можна назвати станом хвилювання, тривоги, неспокою, викликаний очікуванням чого-небудь неприємного та небажаного. Його часто плутають з переляком, хоча відчуття дуже схожі. Феномен страху вивчався багатьма психологами та педагогами протягом останніх десятиріч. Зазначимо, що перші спроби описати проблему страху були зроблені філософами різних шкіл і напрямків (Аристотель, Т. Гоббс, Р. Декарт, А. Камю, І. Кант та ін.). У наукових працях вітчизняних дослідників, таких як: Л. Виготський, О. Захаров, О. Кондаш, І. Павлов, А. Прихожан та багатьох інших зроблено вагомий внесок у вивчення проблеми страхів.

Психологічний підхід до аналізу категорії страху базується переважно на його розумінні як емоції.

Згідно класичних теорій емоцій (Джемс-Ланге, Ч. Дарвін, У. Мак-Даугола) страх вважається базовою емоцією, що є реакцією на зовнішню загрозу. В одній із перших теорій емоцій (периферичній теорії Джемса-Ланге) страх вважається базовою емоцією, що виникає як реакція на зовнішню загрозу, спричинену низкою фізіологічних

органічних реакцій: утрудненням довільних рухів, судомами у м'язах, скорочення м'язів, звуженням судин. Розглядаючи страх як одну з найсильніших емоцій, У. Джемс відносив його до рудиментів людських інстинктів, які у певних випадках не мають раціонального пояснення (наприклад, боязнь змій і павуків, висоти, глибини, води, темноти). Зокрема У. Джемс стверджував, що страх – це непідроблений інстинкт, один з найбільш ранніх інстинктів людини, головним стимулом якого є шуми. До числа інших об'єктів людських страхів він також відносить висоту, змій, павуків, дивних (не таких як усі) людей і тварин. При цьому у числі об'єктів страху вирізняються й такі, що пов'язані з наuczінням, тобто виникають завдяки засвоєнню людиною досвіду. Дж. Уотсон відносив страх до фундаментальних вроджених емоцій, які виникають спочатку через гучні звуки, шум, втрату опори та ін., а пізніше базуються на придбаних умовних рефлексах. З. Фрейд вважав страх станом афекту, що є реакцією на загрозу і має негативний характер. На його думку, у ньому поєднуються задоволення і незадоволення. Страх виявляється у декількох різновидах, серед яких він виділив: об'єктивний чи реальний страх (природна реакція організму на небезпеку та прагнення самозбереження); невротичний страх, що виникає за відсутності реальної небезпеки; моральний страх («тривожність совісті») – емоційна реакція, спричинена моральними переживаннями. Таким чином, страх, з погляду З. Фрейда, є психосоматичним процесом, в якому поєднуються психічні реакції та тілесні зміни. Загалом можна виділити такі види страхів, як: справжній, нереальний або ірраціональний, нормальний, патологічний, фізичний, соціальний, метафізичний, страх невизначеності, прихильності, страх бути відкритим, невдачі, самотності, розлучення та смерті.

Двадцять століття було назване століттям страху, але й зараз страхів у людей ніяк не менше. Звичайно вони змінили свою форму, але суть їх залишилась тією ж і вони є невід'ємною частиною людської природи. Страх є детермінантною так званою «реактивною поведінкою», поведінкою неадекватної ситуації, яка не має логічного пояснення. Страх буває настільки сильним, що людина знаходиться в стані ажіотажу і діє під впливом емоцій, не враховуючи ні особливостей ситуації, ні наслідків своїх вчинків. Далі розглянемо страхи дітей, молоді та дорослих, їхні причини появи та зробимо порівняння. Позбавлятися від страхів повністю не можна – це частина інстинкту самозбереження. Страхи – наша варта. Страх виникає як наслідок гіпертрофованого сприймання дійсності, не уміння відрізнити реальність та образи уяви. Захисна реакція у вигляді тривоги, занепокоєння детермінує здатність особистості адекватно реагувати на виклики світу. Однак страх негативно впливає на спроможність долати труднощі, шукати способи розв'язання складних ситуацій тощо.

Згідно висновків дослідження О. Галян та Т. Кравчук, емоційні реакції дітей дошкільного віку пов'язані з віковими особливостями їхнього сприймання довкілля, особливо щодо загроз, які воно може мати для самої дитини або її близьких. Проведене дослідження засвідчило, що для нормотипових дітей характерні страхи тварин, істот, смерті, страшних снів, стихійних лих, фізичної загрози, природних стихій, залишатися вдома насамоті, перебувати у ЗДО, комунікації та мовлення, соціальної взаємодії тощо [1]. У дослідженні психологічних особливостей та видів шкільних страхів у молодших школярів О. Склярєнко було проаналізовано особливості прояву таких страхів, зокрема, переживання дитиною соціального стресу, пов'язаного із відвідуванням школи та особливостей прояву фрустрації, пов'язаної із потребою в досягненні успіху в навчанні [3].

На появу і формування взагалі страхів у юнацькому віці, згідно висновків дослідження Г. Шульги та К. Чухрій, суттєвий вплив мають такі чинники, як: нестійкість психіки; невизначене майбутнє; потяг до самостійності при невизначеному соціальному статусі; недостатня сформованість самооцінки і саморегуляція; невдала спроба «дорослого» життя; конфліктний клімат у сім'ї; конфліктні (напружені) стосунки з однолітками; наявність особистісної та ситуативної тривожності. Вказується на можливість блокування смисложиттєвих потреб у юнацькому віці, що призводить до

стану екзистенціальної фрустрації, пов'язаної з втратою сенсу життя та внутрішніми конфліктами особистості, що можуть слугувати основою для розвитку тривожності та страхів [4].

Науковці виділяють внутрішні і зовнішні чинники виникнення страхів у дорослому віці. Внутрішні чинники набувають значення у ситуаціях, коли їх задоволення пов'язано з помітним дефіцитом життєво важливого предмета потягу або потреби, або когнітивного обґрунтування небезпеки шляхом відновлення в пам'яті чи конструювання в уяві. Виникнення страхів, сила та інтенсивність їх перебігу залежить від вікових та індивідуальних особливостей особистості – передусім від змісту та обсягу накопиченого досвіду, характеристик емоційної і когнітивної сфер. До числа основних зовнішніх чинників належать численні зовнішні (природні та соціальні) обставини, які несуть реальну або уявну загрозу існуванню людини як організму та особистості.

Серед існуючих класифікацій страхів найбільш відомою і визаною є класифікація Ю. Щербатих, згідно з якою страхи в юнацькому віці поділяють на біологічні (викликані природними явищами), соціальні (спричинені боязню втратити соціальний статус) та екзистенційні (спродуковані свідомістю і самосвідомістю людини).

Згідно результатів проведеного емпіричного дослідження психологічних особливостей страхів здобувачів вищої освіти за допомогою методики «Опитувальник ієрархічної структури актуальних страхів особистості» (Ю. Щербатих, І. Івлева) до страхів підвищеного рівня інтенсивності війни належали: перед публічними виступами, перед «іспитами», страх хвороби близьких, страх війни. Найбільш інтенсивним серед фобічно виражених є страх війни.

На 2-му місці – страх хвороби близьких, на 3-му місці – страх перед «іспитами». Страх перед «іспитом» або ще можна назвати страхом оцінок, як зазначає К. Даниляк, вносить надзвичайно великий вклад в життя студентів. Цей страх може набувати дві протилежні форми: перша – боязнь негативних оцінок із навколишніх, друга – страх перед неувагою з боку інших людей (також близьким до цього є страх осуду з боку навколишніх людей, де на перший план у свідомості виходить не кінцевий результат його діяльності, а реакція його найближчого соціального кругу [2].

Висновки. Результати проведеного дослідження виявили, що найбільш актуальними страхами людини в юнацькому віці є: страх самотності, страх смерті, страх війни, страх старості, страх божевілля, страх публічних виступів та відкритих просторів, страх інтимної близькості, страх виявити себе боягузом, дивні страхи (окремі фобії), страх мікроорганізмів.

Список використаних джерел

1. Галян О. І., Кравчук Т. Я. Особливості страхів дітей дошкільного віку та їх однолітків з ОПФР. *Молодий учений*. 2020. №9 (85). С. 67-71
2. Даниляк К.В. Психологічні особливості впливу страху на самореалізацію особистості. *Соціально-гуманітарний вісник*. 2020. Вип. 36. С. 35-37.
3. Скляренко О.М. Психологічні особливості та види шкільних страхів у молодших школярів [Електронний ресурс]. *Міжнародний науковий форум: соціологія, психологія, педагогіка, менеджмент*. 2010. Вип. 2. С. 160-170.
4. Шульга Г. Б., Чухрій К.Л. Психологічні особливості переживання екзистенціального страху смерті у юнацькому віці. *Психологічний часопис*. 2017. № 3. С.177-188.